

Євроінтеграційні «досягнення» України за 2024 рік у довкілєвій сфері

Євроінтеграційні «досягнення» України за 2024 рік у довкіллевій сфері

Нещодавно Єврокомісія (далі – ЄК) оприлюднила Звіт щодо України у пакеті розширення 2024 року¹. Главі 27 переговорного процесу (довкілля та зміна клімату) у цьому звіті присвячено три сторінки, і висновки, на жаль, невтішні. Єврокомісія оцінила прогрес України у довкіллевій сфері за 2024 рік на двійку. Аналогічно оцінюється і загальний рівень готовності України до вступу в ЄС у цій сфері. Поглянемо детальніше на що звертає особливу увагу Єврокомісія у відповідному розділі звіту, та що, очевидно, має стати першочерговими завданнями на наступний рік.

У контексті **горизонтального екологічного законодавства слід відзначити, що Міндовкілля, ВРУ не зробили найменшого кроку у горизонтальних реформах з впровадження європейського екологічного контролю, реформи юридичної відповідальності за погіршення стану довкілля**. ЄК відмітила зміни до законів про ОВД та СЕО та вдосконалення транскордонних процедур, але й вказала на дві великі проблеми: доступ до документації та відступи від ОВД та СЕО. Щодо проблем, із якими зіткнулося громадянське суспільство у доступі до інформації через обмеження воєнного стану, ЄК чітко зазначила, що забезпечення усім зацікавленим сторонам доступ до документації з ОВД та СЕО є вкрай важливим. ЕПЛ неодноразово піднімала питання ускладненого та обмеженого доступу громадськості до екологічної інформації, що міститься в Екосистемі та реєстрах, що її складають. Міндовкілля час серйозно і комплексно підійти до її вирішення, адже сьогоднішня ситуація явно не вписується у вимоги ЄС щодо їх відкритості. Доступ до екологічної інформації у електронних базах даних повинен бути неавторизований і повний.

Не менш виразно сформульована і позиція ЄК щодо відступів по ОВД та СЕО. ЄК наполягає на тому, що ці процедури повинні застосовуватися до всіх планів, програм і проєктів, зокрема і тих, що стосуються відбудови України, а також на тому, що існуючий режим відступів не узгоджується із вимогами ЄС і відтак потребує перегляду та звуження. Дуже чітко прозвучала позиція про те, що Україні слід уникати нових відступів в процедурах ОВД та СЕО, в тому числі в лісовому та сільському господарствах.

Звіт ЄК говорить, що **екологічний моніторинг** в Україні лише частково узгоджується із європейськими стандартами. Згадано про прийняття в 2023 році концепції Державної цільової екологічної програми моніторингу довкілля, але й відмічено, що воєнний стан заважає її виконанню. Важливо, що ЄК акцентує увагу на такому «відкладенні» реформ в Україні на невизначений строк. Дійсно, в Україні зараз прослідковується небезпечна тенденція, коли акти ЄС транспонуються у законодавство, але їхнє впровадження відкладається до закінчення воєнного стану. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля», прийнятий для транспозиції вимог ЄС у сфері моніторингу стану довкілля, теж набирає чинності лише через шість місяців з дня скасування воєнного стану. Натомість моніторинг стану довкілля є тим інструментом, який міг би надати цінні вихідні дані для ефективного планування заходів із відновлення країни, які частково відбуваються вже зараз.

У розрізі **доступу громадськості до екологічної інформації** ЄК відмітила прийняття правових рамок для функціонування національного реєстру викидів і переносу забруднювачів (РВПЗ) і висловила позицію про те, що Україна має й надалі забезпечувати відповідність доступу громадськості до екологічної інформації стандартам ЄС. Єврокомісія ще не знає, що у зв'язку із воєнним станом оператори установок звільнені від зобов'язання подавати звіти в РВПЗ і вся система на сьогодні є добровільною, і як наслідок фрагментарною. Більше того, РВПЗ також розміщений на Екосистемі, яка вимагає цифровий підпис для доступу громадськості до відповідних даних.

ЄК дипломатично зазначила, що гармонізація з європейськими *acquis* ще не досягнута для законодавства та інституцій, пов'язаних з **юридичною відповідальністю за екологічні злочини та з екологічним контролем**. Щодо реформи екологічного контролю, то попри явну відсутність прогресу згадки про неї лунають чи не у кожному виступі відповідних високопосадовців, в то й час як у сфері юридичної відповідальності ще «кінь не валявся».

¹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2024_en

Разом з тим, ці питання є тісно взаємопов'язаними і проведення реформи контролю без паралельної і узгодженої роботи у сфері відповідальності за екологічні злочини буде малоєфективною. Адже як можна підібрати дієві інструменти для розслідування екологічних злочинів, не визначившись для початку із переліком таких злочинів, їх суб'єктами та видами застосовних санкцій. В 2025 році Україні слід розпочати серйозну роботу по транспозиції директиви про екологічні злочини та проводити її у нерозривному зв'язку із реформою екологічного контролю.

Біорізноманіття

ЕК зроблено висновок що Законодавство України в галузі охорони природи не узгоджується з законодавством ЄС (*EU acquis*) та спостерігається зворотне відставання. До зазначених даних про регрес варто додати намагання послабити законодавство про захист біорізноманіття і оселищ через спроби (поки невдалі) скасування процедури ОВД для окремих видів рубок у лісах, набуття чинності норм про видобуток загальнопоширених корисних копалин на лісових землях на підставі сервітутів.

Щодо питання узгодження законодавства з Пташиною та Оселищною директивами, ситуація складна. Досі не прийнято Закон «Про території Смарагдової мережі» (4461). Захисні заходи для територій Смарагдової мережі та заходи управління не впроваджені. Прикладом є території Смарагдової мережі Свидовець та Боржава – два гірські хребти, біорізноманіття яких знаходиться під загрозою знищення. Відсутня система моніторингу. Також не створено системи захисту птахів.

Україна взяла на себе ряд зобов'язань щодо вжиття заходів із приведення у відповідність національного законодавства до цілей Європейського зеленого курсу. У сфері збереження біорізноманіття це 17 цілей до виконання до 2030 року. Однак поки їх досягнення не є можливим.

Водні ресурси

Попри всі зазначені ЄК позитивні зміни, катастрофа яка відбулася в серпні-вересні 2024 року на річках Сейм та Десна, спричинивши масову загибель всіх гідробіонтів в річках, показала наявність проблем в системі кризового моніторингу якості води, вибіркової та неузгодженості відбору проб та ідентифікації причин катастрофи, а також висвітленні інформації про стан вод в річках, відсутність алгоритму запобігання таким транскордонним катастрофам.

Попри часткову апроксимацію законодавства України в сфері **якості атмосферного повітря** Україні слід продовжити працювати над підзаконними актами та їхнім виконанням в сфері моніторингу якості атмосферного повітря. В цій сфері впровадження багатьох нормативних актів також відкладається до завершення війни. Наприклад, прийнята урядом цього року постанова «Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем» вступить в силу лише через 6 місяців після скасування воєнного стану. В Україні досі не імплементовано Директиву 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи в частині встановлення граничних показників викидів твердих часток 2.5 (PM 2.5) та їх вмісту в повітрі. Також не транспонована Директива 94/63/ЄС про контроль викидів летких органічних сполук (ЛОС). На десятиліття Україна відстає в ратифікації і впровадженні низки важливих протоколів до Конвенції ЄЕК ООН про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (про важкі метали, про леткі органічні сполуки, про приземний озон і боротьбу із підкисленням, евтрофікацією, про стійкі органічні забруднювачі), а також ігнорує свої зобов'язання по звітуванню про викиди та прогнози викидів згідно вимог цієї конвенції, про що згадала ЄК у своєму звіті.

У сфері **управління відходами**, попри частковий прогрес із прийняттям законів та підзаконних актів на рівні КМУ та Міндовкілля, є ще чимало завдань. Так, слід оперативно затвердити Національний план управління відходами, який дасть підґрунтя для розробки (доопрацювання) і прийняття регіональних планів управління відходами для областей. Також

слід пришвидшити прийняття парламентом низки законів, що допоможуть підготувати до запуску систему розширеної відповідальності виробника щодо відходів упаковки, батарей, батарейок та акумуляторів, відходів електричного та електронного обладнання, тощо. Слід активізувати законодавчі ініціативи щодо запровадження економічних стимулів для закриття 6 тисяч незаконних сміттєзвалищ та їхньої рекультивациї. Створення окремого ЦОБВ в сфері управління відходами, як це передбачено в Законі України «Про управління відходами», очевидно сприяло б просуванню реформи, але інституційні зміни не відбуваються.

ЄК відзначила деякий прогрес, пов'язаний із прийняттям Закону «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» та вимог до звітності про дотримання ГДВ забруднюючих речовин. Разом з тим, ЄК відзначила, що законодавство України у сфері **промислового забруднення** досі лише частково відповідає європейським acquis, адже реформа по суті лише розпочалася. Для досягнення подальшого прогресу у цій сфері Україна повинна якнайшвидше перекласти і затвердити висновки НДТМ і з моменту вступу відповідного закону в сили (в серпні 2025 року) бути готовою видавати інтегровані дозвіллі новим установкам згідно європейських стандартів. Досі не перенесені у національне законодавство «технічні» розділи та додатки до відповідної директиви ЄС, що стосуються окремих видів установок. Щодо нещодавно запроваджених звітів суб'єктів господарювання про дотримання умов дозволу на викиди та виконання заходів щодо здійснення контролю за дотриманням установлених ГДВ забруднюючих речовин, за які ЄК похвалила Україну, то із ними ситуація іще гірша, ніж із звітами РВПЗ: на них теж поширюється «мораторій» до скасування воєнного стану, а дозвільні органи на чолі із Міндовкіллям попри вимогу законодавства не оприлюднює навіть ті поодинокі звіти, які були подані за 2023 рік.

В частини **зміни клімату** ЄК відзначила певні успіхи України, такі як: прийняття рамкового закону про державну кліматичну політику, Національного плану з енергетики та клімату, імплементаційного законодавства щодо адміністративних процедур, пов'язаних із фторованими парниковими газами. Втім, ЄК наголосила і на завданнях, які досі не виконано: оновлення довгострокової стратегії розвитку з низьким рівнем викидів відповідно до Паризької угоди, адаптація кліматичної політики до стандартів ЄС з урахуванням пакету "Готові до 55", ратифікація Кігалійської поправки, створення надійної системи моніторингу та звітування для впровадження національної системи торгівлі викидами.

Із огляду ситуації у довкіллевому секторі прослідковуєть низка системних «проблем», які, на нашу думку, потребують негайного переосмислення і реагування:

- 1) Україна проводить транспозицію актів ЄС, але відкладає реальне впровадження екологічних реформ на час після війни (екологічний моніторинг, впровадження НДТМ для діючих установок, управління відходами ітд);
- 2) держава активно нарощує масив екологічних даних, які збирає в електронні бази даних, але, прикриваючись війною, закриває ці дані для громадськості (Екосистема, яка об'єднує більшість електронних баз екологічної інформації, вимагає авторизації за допомогою кваліфікованого електронного підпису для надання доступу до даних, які раніше були у вільному доступі);
- 3) у зв'язку із війною на чинні природоохоронні інструменти накладено «мараторій»; по усій території України вже майже три роки не проводяться планові екологічні перевірки, усе звітування (в РВПЗ, про виконання умов дозволу на викиди, ітд) здійснюється на добровільній основі, відповідальність за невиконання цих обов'язків під час воєнного стану не застосовується.